

Jānis Taukačs: Kā ES Tiesa “uzlika VID uz pauzes”, atkal

Jānis Taukačs
zvērināts advokāts

Foto: Publicitātes attēli

<https://www.delfi.lv/news/versijas/janis-taukacs-ka-es-tiesa-uzlika-vid-uz-pauzes-atkal.d?id=51902119>

Klaipēda. Bija pavēss 2012. gada pavasara rīts. Pulkstenis nozvanīja piecos. Uldim šoreiz bija agrāk jāpieceļas, jo bija jāpaspēj aizbraukt no dzimtā Tukuma līdz Klaipēdai pēc saldēto zivju kravas. Vismaz kādas 4–5 stundas vienā virzienā un tad atpakaļ. Nez, cik šoreiz vēl nāksies nogaidīt Klaipēdas noliktavā, kamēr iekraus kravu? It kā jau taciņa iestaigāta, un vakarā vēl vajadzētu paspēt atpakaļ mājās bērnam palasīt pasaku.

Audits. Gandrīz pēc diviem gadiem – 2013. gada nogalē – Uldi savā kabinetā paaicināja uzņēmuma vadītājs. Viņš sēdēja pie galda kopā ar divām iepriekš birojā neredzētām sievietēm. Izrādās, viņas bija no [VID](#) un interesējās par Ulda braucieniem

pirms pāris gadiem pēc zivīm uz Klaipēdu. Viņam grūti bija visu atcerēties, jo tolaik braucienam bija daudz un jau daudz laika pagājis. Viņam likās, ka sievietēm patika, ka dažreiz atbildes bija miglainākas. Vēl pēc mēneša, kad Uldis VID visu izstāstīja, viņš neticēja vadītāja darbiniekiem teiktajam – būs jāmaksā valstij virs 260 000 eiro [PVN](#) un sankcijas par Klaipēdā pirktajām zivīm. Virs ¼ miljona! Kas tagad notiks? Vai rūpnīca pastāvēs kā līdz šim? Vai Uldim vēl būs darbs? Tukumā ko jaunu būtu grūti atrast.

1. instances tiesa. Vēl pēc gada, 2014. gada decembrī, Uldis pamazām boksterēja visiem darbiniekiem izsūtīto pirmās instances spriedumu, lai mēģinātu saprast, kur tad bija problēma ar tiem Klaipēdas braucieniem, jo līdz šim parastajiem darbiniekiem jau neko daudz vadība nestāstīja. Vai viņš pats varbūt kaut kā bija vainīgs VID vai tiesas acīs, ka nespēja visu lāga atcerēties? Pat viņš varēja saprast, ka VID neapstrīdēja, ka zivis ir nopirkas, taču VID apgalvoja, ka pirkumiem caur starpniekiem neesot loģiska skaidrojuma.

Pie Tukuma bāzētā "Kuršu zeme" nopirka preces no starpnieka Latvijā (SIA "KF Prema"), bet pēc precēm aizbrauca uz Lietuvas uzņēmuma "Baltfisher" noliktavu mūsu dienvidu kaimiņzemē. Pa vidu starp Lietuvas uzņēmumu un Latvijas ražotāju bija četri starpnieki. Varēja saprast, ka VID nav OK, ka par tām pašām piegādēm pavadzīmes izsnieguši gan starpnieki, gan Lietuvas "Baltfisher", abi norādot Uldi un citus "Kuršu zemes" šoferus un viņu automašīnas. "Kuršu zemes" priekšnieks tiesai skaidrojis, ka izvēlējās veikt darījumus ar "KF Prema", nevis pa taisno ar "Baltfisher", jo tā piedāvāja izdevīgākus nosacījumus.

Interesanti, ka katrs no starpniekiem sarakstījis dažādas brīnumainas piegādes adreses savās pavadzīmēs. Reiz pie kafijas šefs izplāpājās, ka džeki, sēžot mājās pie datora un telefona, atraduši iespēju nopelnīt no starpniecības, jo varēja piedāvāt tieši to, ko "Kuršu zemei" vajadzēja, – mazākas partijas un elastīgus apmaksas noteikumus. Laikam džeki īpaši neiespringa, lai noskaidrotu, ko tur pavadzīmēs būtu pareizi rakstīt. Starpnieki sākuši arī kaut ko dzejot par preču vizuālu apskati viņu adresēs un vēl visādas blēņas. Tik nevar saprast, kāds no tiem starpniekiem ļaunums un kā tas attiecas uz "Kuršu zemi". Spriedumā pat neesot runa par to, ka kāds kaut kur ir izkrāpis valstij PVN, nemaz nerunājot par to, ka pie tā kaut kā būtu vainojama "Kuršu zeme"!

Tālāk pirmās instances spriedumā seko nesaprotams tiesneses Ozolas vārdu salikums. "Lietā esošie pierādījumi, vērtējot tos kopsakarā, pierāda, ka zivju produkcijas piegādes darījumi faktiski nav notikuši ar dokumentos (pavadzīmēs)

norādīto tiešo darījuma partneri – SIA "KF Prema". Kuri pierādījumi? Kāds kopsakars? Tā jau par jebko var pateikt – tāpēc, ka kopsakarā man tā liekas. Vai Uldim saviem bērniem uz jautājumu "Kāpēc tētis palika bez darba?" arī atbildēt, vērtējot kopsakarā? Vēl vairāk – advokāts esot minējis, ka tiesnese spriedumā atkārtoti VID izdomāto mantru: "Lai rastos tiesības atskaitīt priekšnodokli, jākonstatē, ka darījumu attaisnojuma dokumentos norādītā prece tieši saņemta no pavadzīmēs norādītās personas – SIA "KF Prema"."

Apelācija. Pagāja vēl divi gadi, tomēr tiesas gaitējos jaunas vēsmas nebija manāmas. Nu arī apgabaltiesas tiesneši Zommere, Birzgalis un Paegļkalna būtībā piekrita, ka pirmās tiesas secinājumi ir korekti. Interesanti, ka apelācijas sūdzībā ir norāde uz to, ka starpnieki ir deklarējuši šos darījumus, bet tik un tā tiesa nevērtēja spriedumā, vai, kurš un kādēļ nav samaksājis valstij PVN. Joprojām nevar saprast, vai valstij vispār šo darījumu rezultātā ir nodarīti zaudējumi. Otrs, kas aizķērās no apgabaltiesas sprieduma, bija doma par izdevīgākiem apmaksas un piegāžu noteikumiem caur starpniekiem – to taču varētu viegli salīdzināt – bija šādā veidā izdevīgāki nosacījumi vai nebija? Turklāt lietuvieši it kā esot pat teikuši, ka viņi pa taisno nepārdos rūpnīcai. Taču tiesa izvēlējās vienkārši pateikt, ka tas nav pierādīts.

Kasācija. VID un pirmo instanču tiesas labi ieeļļotais PVN strīdu risināšanas mehānisms sabruka kā kāršu namiņš vēl pēc diviem gadiem Augstākās tiesas Senātā, kur tiesneši Vīduša, Slica un Višķere paņēma palīgā arī ES PVN direktīvu un salika visu pa plauktiņiem. Direktīvā, kā izrādās, pateikts, ka preču transportēšanu var tomēr veikt arī cita persona pārdevēja vai pircēja vārdā. Atradās arī mūsu pašu PVN likuma norma, kas nosaka to pašu. Tātad tomēr ir OK, ka starpnieku pārdotās preces pārvadā kāds cits. Senatori atcerējās, ka to Latvijai jau iepriekš norādījusi arī ES Tiesa "Forwards V" lietā: tas, ka prece nav saņemta tieši no nodokļu rēķina izsniedzēja rokām, uzreiz nenozīmē tās piegādātāja krāpniecisku slēpšanu.

Tomēr lielākais trieciens VID varētu būt Augstākās tiesas secinājums: pat ja, detalizēti pārbaudot lietas apstākļus, būtu secināms, ka personu patiesais nolūks nav bijis nodot vai iegūt īpašuma tiesības uz precēm, tad, lai par šiem darījumiem liegtu atskaitīt priekšnodokli, būtu nepieciešams konstatēt, ka šo darījumu galvenais mērķis ir bijis fiskālu priekšrocību gūšana. Bingo! Ne VID lēmumā, ne iepriekšējo instanču tiesas spriedumos vispār nekas nav minēts, ka "Kuršu zeme" no šāda darījuma būtu guvusi kādas PVN priekšrocības. Tam ir vienkāršs iemesls – tādu priekšrocību nebija. Taču kā paliek ar "vajadzēja zināt", uz kura pamata VID visu laiku esot vinnējis vairumu PVN

lietu? No Augstākās tiesas secinājumiem var saprast, ka šo domu tā neatmet, tikai to varēs vērtēt, ja VID pierādīs skādi valsts budžetam. Augstākā tiesa lūdz šīs domas apstiprināt ES Tiesai.

ES Tiesa. Uz Eiropas Tiesu nebija ilgi jāgaida – jau pēc gada, 2019. gada 10. jūlijā, tā nāca klajā ar saviem secinājumiem. ES Tiesa bija lakoniska – apstākļos, kad VID nav iesniedzis pierādījumus, kas pierādītu pircēja ļaunprātīgu rīcību, tiesības uz PVN atskaitīšanu nevar atteikt. Tiesas izpratnē PVN jomā ļaunprātīgu rīcību var konstatēta tad, ja 1) attiecīgo darījumu rezultātā gūta PVN priekšrocība, kuras piešķiršana ir pretēja PVN sistēmas mērķim, un 2) attiecīgo darījumu pamatmērķis ir iegūt šādu PVN priekšrocību. Tātad bez PVN skādes budžetam un PVN labuma gūšanas no tās nevar būt ļaunprātība. Loģiski. Kādēļ bija vajadzīgi vairāk nekā 7 gadi un Eiropa, lai līdz tam nonāktu?

Interesanti, ka ES Tiesa arī gāja soli tālāk, nekā to prasīja Augstākā tiesa. ES Tiesa analizēja, kas varētu notikt, ja reversu par pārrobežu preču iegādi attiecinātu uz "Kuršu zemi", jo preču fiziska pārvietošana pāri robežai ir jāattiecina uz vienu no šīs ķēdes darījumiem. Ja pieņem, ka pārrobežu piegāde būtu jāattiecina uz "Kuršu zemes" darījumu ar "KF Prema", tad sanāktu, ka PVN, ko "Kuršu zeme" samaksāja "KF Prema", ir nepareizi maksāts. Tādēļ ES Tiesa pateica – lai saglabātu PVN neitralitāti, "Kuršu zeme" "KF Prema" samaksāto PVN tādā gadījumā var atprasīt no "KF Prema", kas nepareizi izrakstījusi rēķinu ar PVN. Vēl vairāk, ja "KF Prema" PVN ir iemaksājusi valsts kasē un izrādās, ka PVN atmaksa "Kuršu zemei" no "KF Prema" nav iespējama vai ir pārmērīgi grūta (tostarp "KF Prema" maksātnespējas gadījumā), "Kuršu zeme" samaksāto PVN varētu atprasīt tieši no valsts. Tā, lūk, ES Tiesa sargā PVN neitralitāti – ne valsts "uzvārās", ne uzņēmumi zaudē. Tomēr iepriekš minētais scenārijs šajā gadījumā nepiepildīsies, jo, ja atceramies š.g. 1. janvārī spēkā stājušos grozījumus PVN likumā, redzams, ka "Kuršu zemes" veiktais transporta pakalpojums jāattiecina uz pirmo starpnieku, kas ievada preces Latvijā, nevis pašu "Kuršu zemi", bet ne par to ir stāsts.

Vēlreiz Augstākā tiesa. VID paskaidrojums pēc ES Tiesas sprieduma izskatās kosmisks (vai komisks) – "Kuršu zemei" bija mākslīgi izveidotas priekšnodokļa atskaitīšanas priekšrocības darījumā ar "KF Prema"! Nez, kādas priekšrocības te radušās, ja "Kuršu zeme" atskaitījusi pašas pārdevējam samaksāto PVN, ko pārdevējs ieskaitījis valstij? Tādēļ Augstākās tiesas secinājums būtībā palika nemainīgs –

vietējais vai pārrobežu darījums, bet tas nevar negatīvi ietekmēt "Kuršu zemi", jo VID nav pierādījis ne iztrūkumu valsts budžetā, ne paša uzņēmuma ļaunprātību.

Starpniekiem būt. To, ka starpnieks VID acīs ir slikti, sapratu arī no kādas nenasas sarunas ar augsta ranga VID un FM amatpersonām, kas nevērīgi izmeta: "Kas tad tagad būs – vai tad ļausim atskaitīt priekšnodokli visādiem, caur kuriem tik nauda plūst, bet nerodas nekāda pievienotā vērtība?" Uz to pagājušā gadā ES Tiesa viennozīmīgi atbildēja – protams, ka jāļauj atskaitīt PVN arī šādam biznesam, ja vien VID nav iesniedzis pierādījumus par to, ka gala pircējs guvis kādas PVN priekšrocības, kas tam nepienākas, vai konstatēta kāda cita pircēja veikta ļaunprātība. Šķiet, visi tirdzniecības milži, tādi kā "Amazon" un "Ebay", turas uz starpniekiem. Starpniecības iespēja PVN sistēmā iestrādāta daudzās vietās, piemēram, ES PVN direktīvā ir pat speciālas normas t.s. trīsstūrveida darījumiem, kur preces piegādā no A uz C, bet B ir tikai starpnieks – C preces nesaņem no personas, kas dokumentos ir pārdevējs (B). Tāpat ir arī t.s. pārrobežu ķēdes darījumiem – A pārdod preces B, B – tālāk pārdod C, C – tālāk D, bet A šīs preces piegādā tieši D. Tas neliedz B un C būt pilntiesīgiem pircējiem un pārdevējiem PVN piemērošanas vajadzībām.

Vai prakses maiņa? Interesanti būs pavērot, kas tagad vispār notiks ar PVN uzrēķinu lietām. VID būs jāspēj pierādīt pircēju PVN priekšrocību iegūšanu un valstij nodarīto skādi, lai varētu uzrēķināt PVN lielajiem uzņēmumiem. Tiem ir daudz piegādātāju, un tādēļ tiem visus šos gadus ir bijis uztraukums – vai tie spēs pietiekoši izkontrolēt piegādātājus, lai neriskētu zaudēt tiem samaksāto PVN. Šis jaunais spriedums komplektā ar jauno likuma normu, kas ar šī gada 1. janvāri vairs neaizliedz VID informēt nodokļu maksātājus par darījumu partneriem, iespējams, nu šiem lielajiem uzņēmumiem būtiski atvieglos dzīvi PVN jomā.

Vai VID netaisnīga iedzīvošanās? Turklāt – vai beidzot nebūtu pamats arī vērtēt valsts (VID) nepamatotas iedzīvošanās mēģinājumus? Angliski pat šādai nodokļu lietu kategorijai ir speciāls termins – "unjust enrichment", kas nozīmē, ka valsts cenšas iekasēt vairāk, nekā tai pienākas. Ne vienā lietā vien redzēts, ka VID darījumu ķēdē nāk ar auditu pie vairākiem ķēdes posmiem, kur ir kādas cerības uz "pozitīvu" rezultātu. Un ja nu VID izdodas piedzīt PVN no visiem darījuma ķēdes posmiem? Šobrīd pat mūsu klientam ir lieta, kurā VID auditori plāno uzrēķināt milzu summas pircējam, kaut gan ir zināms, ka pārdevējam jau PVN ir gan uzrēķināts, gan piedzīts. Ja nu, kā "Kuršu zemes" spriedumā atspoguļots, PVN no valsts nemaz nav izkrāpts, bet VID vienkārši nepatika, ka ir starpnieki "bez loģiska izskaidrojuma"? Vai tā nav netaisnīga

iedzīvošanās? Valsts kontrolei būtu šādi gadījumi VID jāizmeklē, jo nevienam citam pilna aina šajā PVN neitralitāti izjaucošajā aspektā nav pieejama.